

ВЫКАРЫСТАННЕ ПРЫЁМАЎ ВУСНАГА МЕТАДУ НАВУЧАННЯ НА ВУЧЭБНЫХ ЗАНЯТКАХ НА I СТУПЕНІ АГУЛЬнай СЯРЭДняй АДУКАЦЫІ НА ПРЫКЛАДЗЕ КУРСА «УСТУПНЫ МОЎНЫ КУРС»

Пашкевіч Алла Арсенцьеўна
Антоняў Іосіф Пятровіч

Анотацыя. У артыкуле прадстаўлены вопыт работы педагогаў па рэалізацыі абласнога праекта творчай (даследчай) дзейнасці «Выкарыстанне рэсурсаў вуснага метаду для павышэння эфектыўнасці мультылінгвальнага навучання». Падрабязна разглядаюцца тры зместавыя лініі: навучанне асэнсаванаму ўспрымання беларускай мовы на слых; назапашванне лексічнай базы беларускай мовы; прапедэўтычнае навучанне чытанню на беларускай мове.

Улічваючы інтэграцыйныя працэсы, якія адбываюцца ў свеце, у стратэгічным плане шматмоўе становіцца як культуралагічнай, так і эканамічнай катэгорыяй, паколькі багацце моўнага вопыту чалавека дапамагае яму не толькі развіць сваю агульначалавечую свядомасць, але і свабодна інтэгравацца ў агульнасусветную сістэму прафесійных і дзелавых адносін. Усё большае распаўсюджванне шматмоўя па ўсім зямным шары абумоўлена нарастальным узамедзеяннем эканамічных, навуковых, культурных і палітычных інтарэсаў краін. Даследчыкі псіхалогіі шматмоўя сцвярджаюць, што мультылінгвізм па сваёй сацыяльнай сутнасці выклікае не страту, а ўзбагачэнне культурнай ідэнтычнасці, павышэнне рэфлексіўнага і каштоўнаснага стаўлення да дасягненняў уласнай культуры, павелічэнне культурнага багацця асобы, пашырэнне магчымасцяў уступаць у міжкультурны дыялог з захаваннем базавых культурных каштоўнасцяў асобы.

У цэлым, праблема навучання замежным мовам у поліэтнічнай аўдыторыі выклікае значную цікавасць як у тэарэтыкаў, так і ў практыкаў у свеце сучасных змен у адукацыйным асяроддзі і падлягае далейшаму, больш дбайнаму асэнсаванню. Канец XX – пачатак XXI ст. цікавы тым, што імкліва зменлівыя ўмовы жыцця людзей, павышэнне іх мабільнасці, з'яўленне магчымасці бесперашкоднай змены працы, краіны пражывання, свайго атачэння прывялі да неабходнасці стварэння новага адукацыйнага напрамку, які, у агульным і цэлым, прынята называць мультылінгвальнай адукацыяй.

У Віцебскім абласным інстытуце развіцця адукацыі з 2023 года ажыццяўляецца абласны праект творчай (даследчай) дзейнасці «Выкарыстанне рэсурсаў вуснага метаду для павышэння эфектыўнасці мультылінгвальнага навучання». У рэалізацыю гэтага праекта ўвайшлі ўстановы адукацыі г. Віцебска і Віцебскага раёна: ДУА «Гімназія №1 г. Віцебска імя Ж.І. Алфёрава»; ДУА «Гімназія №4 г. Віцебска імя М.І. Дзенісенка»; ДУА «Сярэдняя школа №31 г. Віцебска імя У.З. Харужай»; ДУА «Ноўкінская сярэдняя школа Віцебскага раёна»; ДУА «Дашкоўны цэнтр развіцця дзіцяці №2 г. Віцебска»; ДУА «Варонаўскі дзіцячы сад Віцебскага раёна»; ДУА «Дзіцячы сад №71 г. Віцебска «Пчолка».

У працэсе рэалізацыі адукацыйнага праекта педагогі прайшлі навуковае і асобаснае ўзбагачэнне.

Праведзена вялікая колькасць абласных тэматычных семінараў, напісаны рэкамендацыі, распрацаваны нетрадыцыйныя ўрокі, на якіх удасканалвалася майстэрства педагогаў устаноў адукацыі і выспявалі новыя навукова-практычныя ідэі. Зараз гэта творчая супольнасць майстроў, якія маюць унікальныя прыёмы выкарыстання рэсурсаў вуснага метаду ў мультылінгвальнай адукацыі ў адукацыйным працэсе ўстаноў адукацыі Віцебскага рэгіёну.

Так, разгледзім вопыт настаўнікаў пачатковых класаў ДУА «Сярэдняя школа №31 імя У.З. Харужай г. Віцебска» па прымяненню вуснага метаду ў працэсе мультылінгвальнага навучання.

Абапіраючыся на даследаванні ў рамках праекта, настаўнікі пазнаёміліся з прынцыпамі пабудовы работы па навучанні беларускай мовы. Вынікаюць гэтыя прынцыпы з палажэння, што мовай трэба авалодваць шляхам вуснага маўлення. Настаўнікі ўпэўнены, што «жывая» мова павінна засвойвацца праз беларускае маўленне. Чым больш матэрыялу даецца ў вуснай форме, тым хутчэй нарошчваюцца тэмпы моўнага развіцця вучняў. Вусны метады навучання, які выкарыстоўваюць настаўнікі, дае магчымасць вучням атрымаць добрыя практычныя моўныя навыкі, а ўжо потым вучыцца чытаць і пісаць. Вусны метады навучання з самага пачатку ізалюе вучняў ад пісьмовага слова. Такі падыход да навучання, пры якім асноўная ўвага надаецца развіццю вуснага маўлення і разуменню мовы праз слуханне і гаварэнне дазваляе навучэнцам лепш засвойваць моўныя структуры і паляпшаць навыкі камунікацыі.

Выкарыстанне прыёмаў вуснага метаду навучання на вучэбных занятках I ступені агульнай сярэдняй адукацыі на прыкладзе курса «Уступны моўны курс» для ўстаноў адукацыі з рускай мовай навучання ў першым класе прадстаўлены трыма зместавымі кірункамі: навучанне асэнсаванаму ўспрымання беларускай мовы на слых; назапашванне лексічнай базы беларускай мовы; прапедэўтычнае навучанне чытанню на беларускай мове.

Большасць вучняў выходзяць у рускамоўным асяроддзі, таму, прышоўшы ў першы клас, яны карыстаюцца рускай мовай. З першых урокаў вучні маюць магчымасць на слых адчуць розніцу паміж рускім і беларускім маўленнем. На пачатку навучання дзеці блытаюць вымаўленне гукаў рускай і беларускай моў, часта назіраецца своеасаблівы беларускі варыянт

рускага маўлення. Гэта тлумачыцца ўзаемадзеяннем блізкароднасных фанетычных сістэм. Каб пазбегнуць гэтага ў далейшым, акцэнтуюцца ўвага на правільным выбары сродкаў навучання, якія падмацоўваюць маўленчую практыку, дапамагаюць скарэкціраваць навыкі ў адпаведнасці з нормама літаратурнага вымаўлення.

Найбольш прадуктыўнай у гэтым напрамку настаўнікі лічаць работу з цікавымі тэкстамі, навучальнымі дыялогамаі, малюнкавымі слоўнікамаі. Канструктыўнае вырашэнне гэтай праблемы ў першую чаргу залежыць ад таго, як умела настаўнік зможа ўзбагаціць, пашырыць слоўнікавы запас вучняў і ўвесці яго ў актыўную маўленчую дзейнасць, пераходзячы ад артыкуляцыі гукаў да сказаў і тэкстаў. Відавочна, што дасканалая лексічная работа на кожным уроку і з'яўляецца тым неабходным падмуркам для развіцця камунікатыўных навыкаў, якія забяспечваюць актыўнае маўленчае развіццё дзяцей малодшага школьнага ўзросту.

Праз слуханне аудыёзапісаў песень, вершаў, казак настаўнікі ўводзяць дзяцей у атмасферу жывога беларускага слова. З мэтай пашырэння і актывізацыі слоўнікавага запasu вучняў праз гульні развіваюць першапачатковыя навыкі звязнай мовы. Напрыклад, гульня «Угадай слова па-беларуску» можа паступова ўскладняцца. Вучні атрымліваюць карткі з малюнкамі розных прадметаў, якія яны дэманструюць адзін аднаму ў зменных парах і называюць прадмет па-беларуску. Вучань, які паказвае картку, павінен сам добра ведаць слова, каб пры неабходнасці паправіць пачуты адказ. Калі ў яго ёсць сумненні ў сваіх ведах, ён кансультуецца з настаўнікамаі. Праз некаторы час вучні добра засвойваюць назвы прадметаў на пэўную тэму, тады ім можна прапанаваць дадаць да назвы прадмета яго прымету (які ён?) або дзеянне (што ён робіць?).

Прапануем некаторыя прыёмы, якія выкарыстоўваліся ў працэсе работы па развіцці слоўнікавага запasu вучняў:

1) дэманстрацыя прадмета, малюнка, муляжа, паказ дзеяння, падвядзенне відавога паняцця пад радавое; увядзенне слова ў сказ; раскрыццё значэння слова;

2) падбор аднакаранёвых слоў;

3) адгадванне загадак;

4) складанне сказа з дадзенымі словамаі;

5) падбор да слоў, якія абазначаюць прадметы, аднакаранёных са значэннем дзеяння або прыметы прадмета і інш.

Знаёмства са словам пачынаецца з адгадвання загадкі: «Румяны Піліп да палкі прыліп». Прапануецца разгледзець муляж яблыка; апісаць яблык па яго прыкметах (*яблык (які?) румяны, салодкі, кіслы, спелы і г.д.*); выбраць малюнак яблыка сярод іншых, прымацаваных да дошкі (*Прынясі мне жоўтыя яблык, аддай Глебу самы вялікі яблык, пакладзі на стол чырвоныя яблык, пакладзі маленькія яблык вышэй за іншыя і г.д.*).

Важным лічыцца этап увядзення слова ў сказ і вучэбны дыялог. (*У садзе паспелі салодкія яблык. Якія яблык ты больш любіш: чырвоныя ці зялёныя?*).

Такая дзейнасць выклікае ў дзяцей цікавасць да беларускага слова, жаданне авалодаць мовай, садзейнічае інтэлектуальнаму і творчаму развіццю асобы вучня.

Азнямленне з лексікай беларускай мовы прадугледжваецца на кожным уроку беларускай мовы ў I класе. Для лепшага засваення словы аб'яднаны ў групы. Напрыклад, лексічная група «настаўнік і вучні» ўваходзіць у тэму «Я і мая школа» [1, с. 6]. Такая структура дазваляе засвойваць і выкарыстоўваць лексіку, аб'яднаную адной тэматыкай на працягу некалькіх урокаў. Ва ўмовах абмежаванага вучэбнага часу такі падыход дае магчымасць больш трывала фарміраваць лексічную базу беларускай мовы.

У якасці прыкладу разгледзім, як адбываецца засваенне лексічнай тэмы «Я і мая сям'я. Мае сваякі» (урок 6) [1, с. 18].

Уступная гутарка падводзіць вучняў да разумення, што ў кожнага чалавека ёсць родныя людзі – сваякі. Настаўнік прапануе ўважліва паслухаць верш, каб даведацца, як іх называюць па-беларуску:

Мы – працоўная сям'я:

дзед, бабуля,

тата, мама,

брат з сястрой,

таксама – я. (В. Лукша).

Вучні называюць сваякоў, пра якіх гаворыцца ў вершы.

Работа з вучэбным дапаможнікам пачынаецца з разгляду малюнка і гутаркі:

– *Знайдзіце і пакажыце дзядулю, бабулю. Вымавіце гэтыя словы хорам.*

– *Хто прыехаў да іх у госці?*

– *Што робіць хлопчык? Кім ён даводзіцца дзядулю і бабулі, маме і тату?*

– *Што робіць дзяўчынка? Кім яна даводзіцца дзядулю і бабулі, маме і тату?*

Далей прапануецца прыём «Пасіўнае слуханне тэксту з дабаўленнем прапушчаных слоў»:

Мая бабуля Алена жыве ў вёсцы. Ранняя вясной яна пачынае працаваць на агародзе. Першай саджае **радыску**. Потым **моркву**, **буракі**. У пачатку мая бабуля высаджвае **агуркі** і **памідоры**. Апошняй, у пачатку лета, высаджвае **капусту**. Ураджай **агародніны** заўсёды багаты.

На наступны ўрок вучні атрымліваюць заданне прынесці фотаздымкі сваіх родных (сваякоў). Некалькі вучняў паказваюць і раскажваюць пра іх усяму класу, а потым раскажваюць пра тых, каго бачаць на фотаздымках, адзін аднаму ў парах і невялікіх групам.

Такім чынам, разгледжаныя віды практыкаванняў скіраваны на актыўнае ўспрыманне вуснай мовы. Лексіка засвойваецца ў кантэксце, навучанне адбываецца з апорай на памяць і пачуццёвае ўспрыманне. Пры гэтым фарміруецца беларускамоўнае мысленне (малюнак).

Авалодванне вусным маўленнем адначасова з'яўляецца самым якасным і самым правільным сродкам засваення матэрыялу. Эфектыўнасць вуснага метаду навучання даказваюць відавочныя поспехі

Малюнак. – Фарміраванне беларускамоўнага мыслення

вучняў. Выкарыстанне вуснага метаду на I ступені агульнай сярэдняй адукацыі неабходна будаваць менавіта так, як ідзе дзіця ў сваім маўленчым развіцці: спачатку ўспрымае мову дыфузна і толькі шляхам працяглага паўтарэння гатовых узораў вучыцца прымяніць іх творча, выкарыстоўваючы аналогію, змяняе на тыя ці іншыя маўленчыя элементы, для таго, каб выказаць сваю думку.

Спіс літаратуры

1. Антонова, Н.У. Беларуская мова: учеб. пособие для I класса / Н.У. Антонова, Г.А. Галяш. – Минск: Академия адукацыі, 2024. – 94 с.

2. Буйко, С.А. Дыдактычная гульня як сродак развіцця маўлення дзяцей пачатковых класаў на ўроках літаратурнага чытання [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://ebooks.grsu.by/evrika2012/20-bujko-s-a-dydaktychnaya-gulnya-yak-srodak-razvitstsia-ma-lennya-dzyatsej-pachatkovykh-klasa-na-rokakh-litaraturnaga-chytannya.htm>. – Дата доступа: 18.11.2024.

3. Вучэбная праграма па вучэбным прадмеце «Беларуская мова» для I класа ўстаноў адукацыі, якія рэалізуюць адукацыйныя праграмы агульнай сярэдняй адукацыі з рускай мовай навучання і выхавання. – Мінск: Академия образования, 2024 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://adu.by/images/2023/08/nach/up-bel-mova-1-rus.docx>. – Дата доступа : 18.11.2024.

4. Пальмер, Гарольд Е. Устный метод обучения иностранным языкам: Монография по устным методам обучения иностр. языкам / сокр. перевод с англ. Ю.Г. Стрельцова; предисл. проф. З.М. Цветковой. – Москва: Учпедгиз, 1959. – 165 с.

5. Чырэц, А.А. Развіццё маўленчай дзейнасці вучняў пачатковых класаў з дапамогай інтэрактыўных метадаў [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://conf.grsu.by/alternant2016>. – Дата доступа: 12.04.2024.

Дата поступления в редакцию: 20.11.2024